

УДК 09-049.34:004]:[002(094):008(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293570

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОЦИФРУВАННЯ КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ

*Михайло Колеко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: ronreal7@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8468-1082*

Метою статті є аналіз законів України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства культури та інформаційної політики України в контексті визначення ними нормативно-правових засад роботи із книжковими пам'ятками України, вивчення урегульованості питання оцифрування книжкової спадщини України як інструменту її збереження та популяризації.

Методи дослідження гуртуються на поєднанні методів аналізу та синтезу в їх діалектичній взаємодії, методів емпіричного і теоретичного дослідження, системно-структурного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні наявності в чинній нормативно-правовій базі України правових підстав для впровадження технології оцифрування книжкових пам'яток України, напрацювання шляхів наближення правового поля України в частині оцифрування рідкісних книг до нормативів ЄС.

Основні висновки. Книжкові пам'ятки України мають велике значення для формування національної ідентичності. Запит на формування стійкої української ідентичності зріс після повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року. За цих умов захист духовних надбань України, без оперття на які неможливо сформувати національну ідентичність, став питанням національної безпеки. В умовах активного формування цифрового суспільства можливості для збереження, вивчення та представлення в сучасному культурному полі культурних пам'яток стрімко зростають. Технологія оцифрування є дійовим інструментом збереження та захисту книжкових пам'яток, відкриває шлях до їх безперешкодного просування в сучасному інформаційному просторі. Наголошено на важливості захисту книжкових пам'яток України шляхом впровадження технології оцифрування в умовах російсько-української війни. Встановлено, що наявна нормативно-правова база закладає правове підґрунтя для оцифрування книжкових пам'яток. З'ясовані перспективи вдосконалення правового поля України в частині його наближення до стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: збереження культурної спадщини; книжкові пам'ятки; оцифрування книжкових пам'яток; Закон України «Про культуру»; Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»; Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей».

ВСТУП

Непересічна роль, яку Україна відіграє нині у відстоюванні принципів демократії, співіснування світового співтовариства на гуманістичних засадах, у збереженні його моральних підвалин, збільшує увагу державних діячів, науковців та широкої громадськості до артефактів духовної культури українців, зокрема, до книжкових пам'яток. Зростає популярність як сучасної української книги, так і книжкових видань, що відтворюють історію становлення книгодрукування в Україні, висвіт-

люють перебіг державотворчих процесів на її теренах. Це зацікавлення не лише данина суспільно-політичним реаліям. Українська книга має свою давню історію, є унікальною як своїм змістовим наповненням, так і поліграфічним оформленням. Запит на вивчення української духовної культури потребує врегулювання як законодавчого забезпечення збереження книжкових пам'яток, так і питання популяризації книжкової продукції, зокрема унікальних видань, за кордоном, напрацювання такого досвіду, його вивчення та поширення. Впровадження технологій оцифрування книжкових пам'яток відкриває нові можливості у напрямку збереження, вивчення та популяризації цінних артефактів. З огляду на особливий статус, який мають книжкові пам'ятки, потребує вивчення питання нормативно-правового супроводу такої діяльності. Євроінтеграційні процеси, що активно тривають в Україні, актуалізують вивчення та модернізацію нормативно-правової бази в контексті її наближення до європейського правового поля. Наявні законодавчі ініціативи мають отримати широке обговорення, напрацювання перспектив їх вдосконалення, зважаючи на реальну практику впровадження. Особливого зосередження при роботі із книгою потребують видання, які, беручи до уваги їх непересічну матеріальну та духовну цінність, називають «книжковими пам'ятками». На окреме вивчення заслуговує аналіз нормативно-правового підґрунтя роботи з такими виданнями.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Нормативно-правове забезпечення видання, розповсюдження та збереження книг, функціонування книжкового ринку України неодноразово було предметом вивчення науковців. Цьому присвячені монографії Г. Ковальчук (2004) та Т. Курило (2014), статті Ю. Бондаря (2011), Л. Дубровіної і Г. Ковальчук (2016), І. Копистинської (2013), К. Лобузіної, Г. Ковальчук і Н. Заболотної (2009), О. Мельничук (2021) та інших дослідників. Правове врегулювання зберігання книжкової інформації вивчає Т. Агеєнко (2021), до аналізу законодавства України в частині роботи бібліотек із книжковими пам'ятками вдаються В. Акуленко (1992) та О. Греськів (2017). Втім, увага науковців зосереджена переважно на вивченні правового підґрунтя видавничої діяльності та аналізі процесів функціонування книжкової індустрії. Натомість нагальним є цілісний аналіз нормативно-правового забезпечення України в частині визначення засад роботи із книжковими пам'ятками з огляду на нагальність такої діяльності та постійне оновлення її методологічної складової. Окремого вивчення потребує врегулювання на законодавчому рівні створення цифрових копій унікальних і рідкісних видань, оскільки саме цей напрям роботи є найбільш дійовим інструментом збереження та популяризації книжкових пам'яток як унікальних артефактів світової культури. Питання наявного в Україні та світі досвіду оцифрування культурної спадщини та його правових засад частково висвітлюють науковці Л. Приходько (2020), О. Шевченко та В. Спрінсян (2022), М. Шевченко (2019) та ін., роль електронних бібліотек у збереженні культурної спадщини аналізують О. Анісімова та Ю. Ребреньок (2023). Втім, правові основи оцифрування книжкової продукції не були предметом самостійного вивчення. Слід відзначити вагомий внесок у підготовку такої роботи, який став можливим у результаті плідної взаємодії бібліотекарів, науковців та широкої громадськості зі створення електронної бази книжкових пам'яток України, групування нормативно-правового забезпечення роботи із книжковими пам'ятками

на відповідному ресурсі, що підготувало необхідне юридичне та організаційне забезпечення такої роботи (*Нормативно-правове забезпечення*, б.д.).

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів України в контексті визначення ними юридичних підстав роботи із книжковими пам'ятками України, вивчення урегульованості питання оцифрування книжкової спадщини як інструменту її збереження та популяризації.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтується на вивченні законів України («Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»), наявних у відкритому доступі (після повномасштабного вторгнення росії на територію України в лютому 2022 року питання збереження культурних цінностей, зокрема, і книжкових пам'яток, отримало гриф секретності як державна таємниця, що має особливе значення) постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства культури та інформаційної політики України. Методологія дослідження передбачає поєднання методів аналізу та синтезу в їх діалектичній взаємодії, методів емпіричного та теоретичного дослідження, системно-структурного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Книжкові пам'ятки – унікальні артефакти національної та світової культури, про збереження яких дбають на законодавчому рівні. Будь-яка книга, що має особливу цінність і належить до об'єктів, яким присвоєно статус культурної (книжкової) пам'ятки, стає надбанням не лише національної, але і світової культури. Ю. Горбань (2018) із покликанням на Г. Ковальчук зазначає, що термін «книжкова пам'ятка» вживається як синонімічний до терміна «рідкісна та цінна книги» (с. 6). Використання першого робить акцент на культурно-історичній цінності, яку мають такі книги, ставить унікальні та цінні книги в один ряд з іншими пам'ятками культури.

В Україні діє національний стандарт «Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги» (Держспоживстандарт України, 2008), введений у жовтні 2008 року. В ньому визначено види книжкових пам'яток, прописана процедура їх обліку, вимоги до зберігання та використання. Систематизований облік книжкових пам'яток України прописаний у Державному реєстрі національного культурного надбання (розділ «Книжкові пам'ятки України»), який уведений у дію Постановою Кабінету Міністрів України у серпні 1992 року (Кабінет Міністрів України, 1992). Як зазначає Т. Курило (2014), «У ... Державному реєстрі національного культурного надбання ... подано перелік об'єктів, які становлять виняткову історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність» (с. 70). Дослідниця з покликанням на міжнародний досвід пропонує класифікацію культурних цінностей: історичні, наукові, художні та документальні, до яких відносить книжкові цінності (Курило, 2014, с. 74). Згідно з Положенням про Державний реєстр національного культурного надбання, Міністерство культури та інформаційної політики України чи інші центральні органи виконавчої влади, що мають компетенцію державного управління в галузі обліку і охорони пам'яток історії та культури, здійснюють внесення об'єктів національного культурного надбання до Державного реєстру. Процедура обліку

книжкових пам'яток визначена Міждержавним стандартом «Бібліотечна статистика» (*Бібліотечна статистика*, 2002).

Стаття 54 Конституції України на законодавчому рівні визначає цінність пам'яток культури. «Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» (Верховна Рада України, 1996).

Варто погодитися з думкою Т. Курило (2014), яка пише: «слід відзначити намагання при розробці та прийнятті українського законодавства спиратись на визначені загальнолюдські цінності та правила і перенести їх дію в новостворюване українське правове поле» (с. 34). Дослідниця зазначає, що «в Україні під охороною держави перебувають понад 140 тисяч нерухомих пам'яток історії та культури» (Курило, 2014, с. 33).

Нормативно-правові засади, згідно з якими здійснюється зберігання, вивчення, перевезення, реставрація тощо культурних цінностей, визначені законами України, постановами Кабінету Міністрів України та наказами Міністерства культури та інформаційної політики України. Від часу відновлення української незалежності 1991 року було прийнято низку законів та постанов, які регулювали і регулюють роботу із книжковими пам'ятками. Їх, зокрема, аналізує та систематизує О. Греськів (2017). Зосередимо увагу на нормативно-правових документах, які є чинними нині.

Базовим є Закон України «Про культуру», прийнятий Верховною Радою України 2010 року (поточна редакція Закону датована серпнем 2023 року), він регулює функціонування сфери культури, визначає засади збереження та розповсюдження культурної спадщини, встановлює правові основи діяльності в сфері культури.

Стаття 2, ч. 1 констатує, що «Законодавство України про культуру складається з Конституції України, цього Закону та інших законів, що регламентують діяльність у сфері культури, міжнародних договорів з питань культури, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів». Законодавство України регулює «діяльність у сфері... охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини», а також будь-яку іншу «діяльність, основною метою якої є створення, збереження, розповсюдження і використання культурних цінностей, культурної спадщини та культурних благ» (Верховна Рада України, 2010).

Державна політика у сфері культури ґрунтується на визнанні культури «одним з основних факторів самобутності українського народу» (Верховна Рада України, 2010), спрямована на захист та збереження культурної спадщини, визнання пріоритетності гуманістичних засад. Держава дбає про гарантування доступу громадян до культурних цінностей, реалізації їх прав у напрямку культурного та мистецького розвитку, спрямовує свої зусилля на пропагування української культури загалом та окремих її артефактів за межами України. Стаття 3 Закону України «Про культуру» визначає, що однією із засад державної політики є «підтримка діяльності у сфері культури, пов'язаної з виготовленням і розповсюдженням електронних та друкованих медіа, аудіо- та аудіовізуальної продукції, розробленням комп'ютерних технологій та підвищенням їх потенціалу для розширення доступу та залучення громадськості до діяльності у сфері культури» (Верховна Рада України, 2010). Ці положення визначають базові правові засади оцифрування культур-

ної спадщини, зокрема книжкових пам'яток як одного з її різновидів. Як зазначає Т. Агеєнко, «все більшої актуальності набувають питання збереження інформації в умовах нових технологій, коли реальністю стає можливість її миттєвого копіювання, розсилки, тиражування» (Агеєнко, 2021, с. 28).

Охорона культурної спадщини та культурних цінностей є одним із базових пріоритетів державної політики у сфері культури. Закон України «Про культуру» передбачає, що громадяни України мають право на збереження та розвиток культурної самобутності, «доступ до культурних цінностей, культурної спадщини і культурних благ», «користування документами Національного архівного фонду України або їх копіями; ознайомлення з музейними колекціями, що належать до державної частини Музейного фонду України; користування фондами бібліотек, що належать до Державного бібліотечного фонду України» (Верховна Рада України, 2010). Передбачено, що порядок використання зазначених фондів встановлює законодавець. Зі свого боку, громадяни (як фізичні, так і юридичні особи), органи виконавчої влади та місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватися законодавства, дбати про збереження культурних цінностей, «примноження національного культурного надбання, сприяти охороні культурної спадщини» (Верховна Рада України, 2010). Однією з основних у сфері культури встановлена діяльність, спрямована на «створення, збереження, охорону, використання та популяризацію національного культурного надбання» (Верховна Рада України, 2010).

Держава серед іншого передбачає підтримку вітчизняних виробників у сфері культури. Таку діяльність здійснює, зокрема, Український культурний фонд, підтримуючи проекти, спрямовані на популяризацію української культури в Україні та за її межами. Культурно-мистецькі заходи та проекти, що є суспільно важливими, також підтримуються на рівні центральних органів виконавчої влади.

Стаття 16 Закону України «Про культуру» передбачає, що збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ, охорону культурної спадщини забезпечують органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Унікальні культурні цінності вносяться до Державного реєстру національного культурного надбання відповідно до процедури, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. «Збереження Музейного фонду України, Державного бібліотечного фонду України, Національного архівного фонду України» забезпечується органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Документи на об'єкти культурної спадщини та інформація про культурні цінності, так само, як і документи на них, зберігаються «шляхом створення страхового фонду документації» (Верховна Рада України, 2010). Згідно зі ст. 6, громадяни України мають право на «доступ до культурних цінностей, культурної спадщини і культурних благ» (Верховна Рада України, 2010).

Інноваційна діяльність у сфері культури, різновидом якої є оцифрування книжкових пам'яток, згідно з положеннями ст. 20 Закону України «Про культуру», підтримується державою, яка створює умови для її проведення. Розділ 8 (статті 33–34) визначає, що держава сприяє культурному співробітництву, міжнародному культурному обміну, спрямовує свою діяльність та підтримує діяльність окремих інституцій у частині популяризації української культури за кордоном. Водночас це має обмеження в частині продажу чи приватизації пам'яток культури, архівних документів, цінних матеріалів бібліотечних фондів. Ст. 20 у ч. 3 встанов-

лює, що «не підлягають приватизації ...пам'ятки державної частини Музейного фонду України» (Верховна Рада України, 2010).

В Законі не зустрічається словосполучення «книжкова (-і) пам'ятка (-и)», натомість ідеться про «національне культурне надбання»: «національне культурне надбання – сукупність унікальних культурних цінностей, об'єктів культурної спадщини, що мають виняткове історичне значення для формування культурного простору України». Згідно із Законом, книжкові пам'ятки є частиною такого надбання. Так само не зустрічається термін «оцифрування книжкових пам'яток», втім, закладено правове підґрунтя для такої діяльності. Як зазначає дослідниця Л. Приходько (2020), «оцифрування культурної спадщини надає нові можливості для її збереження, презентації, удоступнення та використання нинішніми й майбутніми поколіннями» (с. 121).

Особливий статус та цінність книжкових пам'яток визначений і Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який був прийнятий Верховною Радою України 1995 року. Сфера його дії охоплює функціонування бібліотек як культурних та інформаційних установ, визначає засади їх функціонування та статус наявних фондів. Зазначено, зокрема, що «Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням українського народу, невід'ємною складовою частиною культурної спадщини та перебуває під охороною держави» (Верховна Рада України, 1995). Зауважено, що документи та книжкові екземпляри (колекції), які є особливо цінними, «включаються до Державного реєстру національного культурного надбання України згідно з положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України», наявні в бібліотеках архівні документи «входять до складу Національного архівного фонду» (Верховна Рада України, 1995). Для цих документів встановлено особливий режим зберігання, використання, охорони. Бібліотеки, що мають у своїх фондах особливо цінні та рідкісні видання, згідно зі ст.19 цього Закону, мають дбати про їх належне зберігання, несуть відповідальність за їх облік та реєстрацію. Видання, що вносяться до Державного реєстру національного культурного надбання, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», потребують особливого зберігання та використання, для них встановлюється особливий режим охорони, чітко прописується протокол переміщення, зокрема й за межі України.

Законом встановлено, що бібліотеки можуть здійснювати міжнародне співробітництво з метою наукових досліджень, організації та проведення виставок, конференцій тощо. Дослідження та популяризація на міжнародному рівні культурних пам'яток України може бути предметом такої взаємодії. В Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» не йдеться про книжкові пам'ятки, натомість визначено особливий статус цінних видань, якими, поза сумнівом, є книжкові пам'ятки. Оцифрування як напрям діяльності бібліотеки також не прописаний цим Законом, що можна пояснити більш пізньою у порівнянні з датою його прийняття появою зазначеної технології. Втім, неодноразовим прецедентом є процедура внесення правок до законів, а відкритість такого шляху вдосконалення законодавчої бази надає можливість у майбутньому законодавчо врегулювати процеси цифровізації культурних пам'яток, що активно тривають і є на часі.

Більш детально правові засади роботи із книжковими пам'ятками в частині їх переміщення прописані в Законі України «Про вивезення, ввезення та повернен-

ня культурних цінностей», який спрямований на охорону культурної та книжкової спадщини. У статті 1. Закону визначені такі терміни, як «культурні цінності», «колекції культурних цінностей», «вивезення культурних цінностей», «ввезення культурних цінностей», «повернення культурних цінностей». Зокрема, зазначено, що культурні цінності – «об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України», та уточнено, що такими є «старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції; манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фонодокументи, окремо чи в колекції» (Верховна Рада України, 1999). Стаття 3 Закону детально визначає, що культурними є цінності, створені на території України громадянами України чи інших держав, виявлені на території України, ввезені на територію України, придбані за згодою країни походження цінностей, отримані в дарунок. Культурними цінностями України є також такі, які перетнули кордон України у незаконний спосіб або були тимчасово вивезені чи евакуйовані з України. Культурні цінності, що були вивезені з території України у незаконний спосіб, охороняються Законом України та підлягають поверненню. Організацію, здійснення та контроль за ввезенням та вивезенням культурних цінностей в Україну здійснює «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей» (Верховна Рада України, 1999). Законом прописані межі його повноважень, встановлені організаційно-правові засади його діяльності, обумовлений стандарт свідоцтва, яке видається на культурну цінність, що перетинатиме кордон, встановлений порядок оформлення права на вивезення культурних цінностей. Такий порядок торкається процедури вивезення культурних цінностей усіма громадянами, включно з тими, які мають дипломатичний імунітет. Водночас статтею 14 Закону визначений перелік тих культурних цінностей, які не підлягають вивезенню; такими, зокрема, є внесені до Державного реєстру національного культурного надбання, Національного архівного фонду та Музейного фонду України. Культурні цінності, що ввозяться на територію України, згідно зі статтею 21, мають бути зареєстровані у встановленому Законом порядку. Закон прописує порядок та процедуру тимчасового ввезення та вивезення культурних цінностей, наприклад, із метою їх участі у виставках, для реставрації чи проведення наукових досліджень. Слід зазначити, що суб'єктом, права якого захищені цим Законом, є і культурні цінності інших держав, що ввозяться чи транзитом перетинають кордон України. Термінологічний вжиток, закріплений цим Законом, відповідає часу розробки тіла Закону та його прийняття в основній редакції. Базовим терміном, яким оперує законодавець у ньому, є «культурна цінність». Словосполучення «культурні пам'ятки» чи «книжкові пам'ятки» не вживаються, втім, визначення терміна «культурні пам'ятки», що надається в Законі, включає ті культурні об'єкти, які визначаються як пам'ятки культури.

Базовим документом, який деталізує положення зазначених законів, є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання». Цей документ визначає порядок занесення об'єктів, «що становлять виняткову цінність з огляду історії, культури, етнології чи науки» (Кабінет Міністрів України, 1992). У Постанові зазначено,

що порядок занесення «об'єктів національного культурного надбання» встановлюється Міністерством культури України, діяльність Міністерства передбачає взаємодію з іншими органами державної влади, «до компетенції яких належать функції державного управління в галузі обліку і охорони пам'яток історії та культури», а правила охорони та використання визначаються «інструкціями відповідних центральних органів державної виконавчої влади», які є обов'язковими для виконання як для окремих громадян, так і для організацій (Кабінет Міністрів України, 1992). Як окремі громадяни, так і державні інституції, у власності яких перебувають об'єкти культурного надбання, зобов'язані дбати про їх збереження. Пунктом 7 Постанови передбачено: «Вивезення об'єктів, занесених до Державного реєстру, за межі України забороняється. Винятком може бути лише їх тимчасове експонування за кордоном з дозволу в кожному окремому випадку відповідного органу» (Кабінет Міністрів України, 1992). Як бачимо, з огляду на збереження культурного надбання України, дією Постанови суттєво обмежено переміщення культурних цінностей через державний кордон. Втім, зважаючи на активізацію євроінтеграційних процесів, значне зростання рівня культурної мобільності у світі, збільшується нагальність культурних взаємодій. Якнайширше запровадження цифрових технологій до процесів збереження культурних цінностей відкриває нові можливості до таких міжкультурних взаємодій.

Терміни «пам'ятки культури» та «книжкові пам'ятки» в тексті Постанови не вживаються, натомість використовуються терміни «пам'ятки історії» (він має таке визначення: «будинки, споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, розвитком науки, техніки, культури, життям і діяльністю видатних діячів») та «документальні пам'ятки» (ним позначаються «унікальні акти державності, інші важливі архівні матеріали, кіно-, фото- і фонодокументи, старовинні рукописи, рідкісні друковані видання») (Кабінет Міністрів України, 1992).

Нормативно-правовими документами, які визначають правила та порядок роботи із книжковими пам'ятками, є накази центрального органу виконавчої влади у сфері культури (Міністерства культури України, Міністерства культури і мистецтв України, Міністерства культури і туризму України, Міністерства культури, молоді та спорту України, нині – Міністерство культури та інформаційної політики України).

Серед великої кількості наказів, прийнятих Урядами України та спрямованих на захист культурної спадщини, у контексті розкриття теми дослідження заслуговують на розгляд кілька урядових документів.

У наказі Міністерства культури України від 14 червня 2016 р. № 437 «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» вперше серед нормативних документів зустрічається термін «книжкові пам'ятки» як синонім до визначення, яким оперували раніше: «рукописні книги, рідкісні і цінні видання, окремі книжкові колекції» (Міністерство культури України, 2016). У документі розрізнено одиничні книжкові пам'ятки та колекції. До перших віднесено: 1) всі рукописні книги та їх фрагменти, що були створені до кінця XVII століття, унікальні книги, створені від XVIII століття; 2) стародруки (книги XV–XVIII століть), серед яких у тексті наказу виділено наступні групи: інкунабули (книги, які були

видані в Європі у XV столітті), палеотипи (книги, які були надруковані в Європі на початку XVI століття), глаголичні видання (книги, надруковані глаголицею впродовж XV–XX століть), видання латинським шрифтом (книги та періодика, надруковані латиницею у 1551–1800 рр.), видання кириличним шрифтом (книги, надруковані у 1551–1800 рр.), видання гражданським шрифтом (книги та періодичні видання, надруковані у Російській імперії у 1708–1800 рр.), інші стародруки (книги та періодичні видання, надруковані у XV–XVIII ст. будь-яким іншим шрифтом, відмінним від згаданих); 3) українські видання (книги та періодичні видання, надруковані українською мовою будь-де у 1801–1922 рр., та книги, надруковані будь-якою іншою мовою у 1801–1860 рр. на території сучасної України); 4) окремі найцінніші видання або примірники видань (прижиттєві видання, перші примірники видань письменників, діячів культури і мистецтва, науковців, теоретиків науки, нелегальні видання та ті, що свого часу були заборонені цензурою, видавничі фальсифікати, книги, що виконані у будь-якій нетрадиційній техніці, із залученням нетипових для видавничої сфери матеріалів, книги, що містять автографи, належали до приватних колекцій відомих діячів науки чи культури тощо. Книги цієї групи, зі свого боку, поділено на українські, іноземні та російські видання (Міністерство культури України, 2016).

Наказом встановлено кураторів фондоутримувачів книжкових пам'яток. Відповідно до того, якому органу державної влади підпорядкована та чи інша установа, що містить у своїх фондах рідкісні та цінні видання (бібліотека, музей, навчальна чи наукова установа), ними є: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна історична бібліотека України, Національна медична бібліотека України та Національна сільськогосподарська бібліотека України. На бібліотеки, що мають книжкові пам'ятки, покладений обов'язок здійснити опис цінних книг (у наказі прописані форми опису окремих книжкових пам'яток та їх колекцій), напрацювати списки видань, які потрібно включити до Державного реєстру (прийняття такого рішення покладене на Міністерство культури України). Для роботи з відбору цінних книг фондоутримувачі мають створити експертні групи.

Наказ Міністерства культури України від 30 жовтня 2014 р. № 919 «Про затвердження Положення про Експертну комісію з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання» визначає, що «експертна комісія з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання є консультативним дорадчим колегіальним органом Мінкультури, який утворюється для забезпечення відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань (книжкових пам'яток) для включення до Державного реєстру національного культурного надбання» (Міністерство культури України, 2014). Експертна комісія включає представників бібліотек, музеїв, наукових установ, залучає за потреби до роботи консультантів, працює на громадських засадах та підпорядковується Міністерству культури України.

В проаналізованих нормативно-правових документах визначений особливий статус книжкових пам'яток, встановлені ключові засади роботи з ними. Це формує правове підґрунтя, що має бути покладене в основу запровадження новітніх технологій, які можуть і мають бути залучені до збереження культурної спадщини. Як слушно зауважує О. Мельничук (2021), «чинне нормативно-правове

регулювання характеризується майже повною відсутністю законодавства у сфері електронного книговидання» (с. 59). Оцифрування книжкових пам'яток – це дійовий та вкрай перспективний шлях не лише до їх збереження. Новітні технології дозволяють відтворити погано збережені фрагменти, відкривають шлях для залучення до вивчення книжкових пам'яток великого кола дослідників без обмежень, які має робота з архівними документами та фондами рідкісних видань. Технології оцифрування дозволяють не лише створити цифрові копії рідкісних книг, але й широко їх популяризувати серед наукової спільноти та громадськості. Цифрові копії книжкових пам'яток нині є інструментами культурної дипломатії. Такі книги стають бажаними культурними експонатами на міжнародних виставках, що відбуваються в межах різноманітних заходів культурного та державного значення. Як зазначає Т. Курило (2014), «розширення міжнародного культурного, наукового та іншого співробітництва України з іншими державами передбачає обмін культурними цінностями, проведення гастролей, виставок, експозицій» (с. 85). Книжкові пам'ятки України промовисто засвідчують, що наша країна має потужний історико-культурний потенціал, який демонструє її близькість до Європи, що може бути цікавим для усього цивілізованого світу.

Варто погодитися з думкою Ю. Бондаря (2011) про те, що «Національна інформаційна сфера, видавнича справа потребує подальшої законодавчої підтримки» (с. 123). Перспективним напрямом вдосконалення законодавчо-правового поля, у якому функціонують інформаційна сфера та сфера культури, є його синхронізація із правовими нормами, що діють у Європі. Л. Приходько (2020) зазначає: «важливе значення для побудови правової основи оцифрування об'єктів культурної спадщини ... мали положення Директиви 2001/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» (с. 119), а також вказує на інші документи ЄС, які заклали підвалини врегулювання питання оцифрування книжкових пам'яток: «Рекомендація 2006/585/ЄС про оцифрування та онлайн-доступ до культурного матеріалу і збереження у цифровій формі» від 24 серпня 2006 р. (Commission Recommendation 2006/585/EC of 24 August 2006 on the on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation) та «Рекомендація С (2011) 7579 від 27 жовтня 2011 р. про оцифрування та онлайн-доступ до культурного матеріалу і збереження у цифровій формі» (Commission Recommendation (2011/711/EU) of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation)» (Приходько, 2020, с. 121). Цікаві напрацювання містить у собі і доповідь Комітету мудреців, групи експертів, які працюють в Європейській комісії з питань онлайн-доступу до культурної спадщини, «Нове відродження», що була оприлюднена в січні 2011 року (Comité des Sages, 2011). Видається нагальним впровадження напрацювань, закріплених цими документами, у правову практику України.

Питання захисту книжкових пам'яток та актуальність їх цифровізації є особливо нагальним в умовах війни, що була розв'язана проти України російською федерацією і спрямована на тотальне знищення української культури та української ідентичності. Об'єкти культури, пам'ятки культури за цих умов стали однією з головних мішеней ворога. Відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про захист культурних цінностей (Організація Об'єднаних Націй, 1954), в разі збройного кон-

флікту заподіяна культурним цінностям шкода є злочином проти усього людства, адже культура кожного народу є вагомою частиною світової культурної спадщини. Слід зазначити, що принципи захисту культурних цінностей та обґрунтування необхідності їх збереження у випадку розгортання збройного конфлікту були прописані і в інших міжнародних документах: Гаазькій конвенції 1899 р., Гаазькій конвенції 1907 р., у Вашингтонському Пакті 1935 р. Згідно з офіційними даними Міністерства культури та інформаційної політики України (2023), станом на березень 2023 року у результаті російської агресії в Україні постраждали 1373 об'єкти культурної інфраструктури, з них 528 бібліотек, 69 музеїв.

Збереження книжкових пам'яток України за таких умов є завданням вкрай актуальним. Правове врегулювання процесів оцифрування книжкових пам'яток та їх організаційне забезпечення є дійовим шляхом збереження цих пам'яток культури, що мають велике значення не лише для народу України, але й для усього світового культурного співтовариства.

ВИСНОВКИ

Книжкові пам'ятки України мають неоціненне значення для становлення самосвідомості українців, формування стійкої національної ідентичності. Запит на формування української ідентичності зріс після повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року, захист духовних надбань України як конституюючих складників цього процесу стало питанням національної безпеки. Впровадження новітніх технологій, що дозволяють збільшити наявні можливості збереження та популяризації книжкових пам'яток, зокрема, технології оцифрування, є дійовим інструментом збереження та захисту книжкових пам'яток, який відкриває шлях до їх безперешкодного просування в сучасному інформаційному полі. Створення та використання цифрових копій книжкових пам'яток має як юридичні, так і організаційні обмеження, має здійснюватися з дотриманням вимог та нормативів, закріплених у чинному законодавстві. В ході дослідження проаналізовані закони України, постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства культури та інформаційної політики України. Встановлено, що наявна нормативно-правова база закладає правове підґрунтя для оцифрування книжкових пам'яток, втім, потребує доопрацювання з огляду на доцільність залучення новітніх цифрових технологій до роботи з рідкісними виданнями. Зокрема, технологія оцифрування не згадується в нормативно-правових актах України, неврегульованим лишається питання юридичного захисту книжкових пам'яток у процесі її впровадження як інструменту збереження та популяризації. З'ясовані перспективи вдосконалення правового поля України в цій частині у напрямку його наближення до стандартів Євросоюзу.

Предметом подальшого вивчення науковців має стати напрацювання дійових механізмів, що можуть бути покладені в основу прийняття нормативно-правових документів, які б урегулювали захист, збереження, використання книжкових пам'яток України у цифровому суспільстві. З огляду на інтеграцію України в Європейський культурний простір, подальшого додаткового вивчення потребує напрацювання шляхів представлення європейських книжкових пам'яток в Україні, а також врегулювання цих процесів на нормативно-правовому рівні.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Агесенко, Т. М. (2021). Розповсюдження та зберігання книжкової інформації: інформаційно-правовий аспект. *Правові новели*, 13(2), 27–36. <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.2.04>
- Акуленко, В. І. (1992). *Становлення і розвиток законодавства про охорону і використання пам'яток культури в Україні (1917-1991 рр.)* [Дисертація кандидата юридичних наук, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького].
- Анісімова, О., & Ребреньук, Ю. (2023). Роль електронних бібліотек у збереженні і доступності культурної спадщини. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 50–61. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282662>
- Бібліотечна статистика. Міждержавний стандарт ГОСТ 7.20-2000*. (2002). Сумська центральна міська бібліотека ім. Т. Шевченка. <https://libsumy.com/wp-content/uploads/2019/08/Mizhderzhavnyj-standart-GOST-7.20-2000-Bibliotechna-statystyka.pdf>
- Бондар, Ю. В. (2011). Правове забезпечення національного книговидання у контексті міжнародного досвіду. *Інформація і право*, 3(3), 117–123. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39037/16-Bondar.pdf?sequence=1>
- Верховна Рада України. (1995, 27 січня). *Про бібліотеки і бібліотечну справу* (Закон № 32/95-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>
- Верховна Рада України. (1996, 28 червня). *Конституція України* (Закон № 254к/96-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (1999, 21 вересня). *Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей* (Закон № 1068-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>
- Верховна Рада України. (2010, 14 грудня). *Про культуру* (Закон № 2778-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
- Горбань, Ю. І. (2018). *Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей у бібліотеках України* [Монографія]. Видавництво Ліра-К.
- Греськів, О. (2017). Книжкові пам'ятки в ретроспективному фонді бібліотеки як об'єкти державного реєстру національного надбання: нормативно-правові та організаційно-методичні засади. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, 9, 342–360. <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/2017/JRN/PDF/18.pdf>
- Держспоживстандарт України. (2008). *Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги* (ДСТУ ГОСТ 7.87:2008).
- Дубровіна, Л., & Ковальчук, Г. (2016). Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*, 1, 3–11.
- Кабінет Міністрів України. (1992, 12 серпня). *Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання* (Постанова № 466). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text>
- Ковальчук, Г. І. (2004). *Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах* [Монографія]. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
- Копистинська, І. М. (2013). Функціонування книжкового ринку України в умовах переходу від планової до ринкової економіки. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*, 8, 295–301.
- Курило, Т. В. (2014). *Правова сторона культурної спадщини України* [Монографія]. Новий світ – 2000. <https://bit.ly/3uwQX1k>
- Лобузін, К., Ковальчук, Г., & Заболотна, Н. (2009). Створення електронних колекцій книжкових пам'яток у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (на

- прикладі почаївських стародруків). *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*, 24, 145–153.
- Мельничук, О. В. (2021). Державне регулювання книговидавничої діяльності в Україні: організаційно-правовий аспект. *Наукові перспективи*, 8(14), 51–63. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8\(14\)-51-63](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8(14)-51-63)
- Міністерство культури та інформаційної політики України. (2023, 4 квітня). *Через російську агресію в Україні постраждали вже 1373 об'єкти культурної інфраструктури*. <https://mcip.gov.ua/news/cherез-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-vzhe-1373-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/>
- Міністерство культури України. (2014, 30 жовтня). *Про затвердження Положення про Експертну комісію з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання* (Наказ № 919). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1449-14#Text>
- Міністерство культури України. (2016, 14 червня). *Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання* (Наказ № 437). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text>
- Нормативно-правове забезпечення*. (б.д.). Книжкові пам'ятки України. Взято 10 липня 2023 з <https://kr.nlu.org.ua/zakon>
- Організація Об'єднаних Націй. (1954, 14 травня). *Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (укр/рос)* (Протокол № 995_722). Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722
- Приходько, Л. (2020). Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав. *Архіви України*, 1, 104–131. <https://doi.org/10.47315/archives2020.322.104>
- Шевченко, М. О. (2019). Критерії відбору документів для оцифрування історико-культурної спадщини України. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*, 54, 73–81. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.054.07>
- Шевченко, О. В., & Спрінсян, В. Г. (2022). Електронні документи в складі цифрової спадщини сучасного суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 49–55. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2022.266968>
- Comité des Sages. (2011). *The New Renaissance* (Report). <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/48962-new-renaissance-the.pdf>

REFERERENCES

- Aheienko, T. M. (2021). Rozpovsiudzhennia ta zberihannia knyzhkovoї informatsii: informatsiino-pravovyi aspekt [Distribution and storage of book information: information and legal aspect]. *Legal Novels*, 13(2), 27–36. <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.2.04> [in Ukrainian].
- Akulenko, V. I. (1992). *Stanovlennia i rozvytok zakonodavstva pro okhoronu i vykorystannia pamiatok kultury v Ukrainy (1917-1991 rr.)* [Formation and development of legislation on the protection and use of cultural monuments in Ukraine (1917-1991)] [PhD Dissertation, Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences Ukraine] [in Ukrainian].
- Anisimova, O., & Rebreniuk, Yu. (2023). Rol elektronnykh bibliotek u zberezheni i dostupnosti kulturnoi spadshchyny [The role of electronic libraries in cultural heritage saving and accessibility]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 50–61. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282662> [in Ukrainian].
- Bibliotechna statystyka. Mizhderzhavnyi standart HOST 7.20-2000* [Library statistics. Interstate standard GOST 7.20-2000]. (2002). Sumska tsentralna miska biblioteka

- im. T. Shevchenka. <https://libsumy.com/wp-content/uploads/2019/08/Mizhderzhavnyj-standart-GOST-7.20-2000-Bibliotechna-statystyka.pdf> [in Ukrainian].
- Bondar, Yu. V. (2011). Pravove zabezpechennia natsionalnogo knyhovydannia u konteksti mizhnarodnogo dosvidu [Legal support of national book publishing in the context of international experience]. *Information and Law*, 3(3), 117–123. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39037/16-Bondar.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (1992, August 12). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnyi reiestr natsionalnogo kulturnoho nadbannia* [On approval of the Regulation on the State register of national cultural heritage] (Resolution No. 466). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Comité des Sages. (2011). *The New Renaissance* (Report). <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/48962-new-renaissance-the.pdf> [in English].
- Derzhspozhyvstandart Ukrainy. (2008). *Systema standartiv z informatsii, bibliotechnoi ta vydavnychoi spravy. Knyzhkovi pamiatky. Zahalni vymohy* [System of standards for information, library and publishing. Book monuments. General requirements] (DSTU GOST 7.87:2008) [in Ukrainian].
- Dubrovina, L., & Kovalchuk, H. (2016). Rozvytok elektronnykh informatsiinykh resursiv rukopysnoi ta knyzhkovoi spadshchyny v Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [The development of digital information resources of manuscript and book heritage in Vernadsky National Library of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 3–11 [in Ukrainian].
- Horban, Yu. I. (2018). *Zberihannia knyzhkovykh pamiatok yak kulturnykh tsinnosti u bibliotekakh Ukrainy* [Storage of book monuments as cultural values in libraries of Ukraine] [Monograph]. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Hreskiy, O. (2017). Knyzhkovi pamiatky v retrospektyvnomu fondi biblioteki yak obiekty derzhavnogo reiestru natsionalnogo kulturnoho nadbannia: normatyvno-pravovi ta orhanizatsiino-metodychni zasady. *Proceedings of Vasyl Stefanyk National Scientific library of Ukraine in Lviv*, 9, 342–360. <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2017/JRN/PDF/18.pdf> [in Ukrainian].
- Kopystynska, I. M. (2013). Funktsionuvannia knyzhkovoho rynku Ukrainy v umovakh perekhodu vid planovoi do rynkovoi ekonomiky [Functioning of Ukraine book market in the transition from planned to market economy]. *Scientific Informative herald of Ivano-Frankivsk University of Law Named after King Danylo Halytskyi*, 8, 295–301 [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. I. (2004). *Knyzhkovi pamiatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v bibliotechnykh fondakh* [Book monuments (rare and valuable books) in library collections] [Monograph]. V. I. Vernadsky National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Kurylo, T. V. (2014). *Pravova storona kulturnoi spadshchyny Ukrainy* [The legal side of the cultural heritage of Ukraine] [Monograph]. Novyi svit – 2000. <https://bit.ly/3uwQX1k> [in Ukrainian].
- Lobuzina, K., Kovalchuk, H., & Zabolotna, N. (2009). Stvorennia elektronnykh kolektsii knyzhkovykh pamiatok u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (na prykladi pochavskykh starodrukiv) [Creation of electronic collections of book monuments in the Vernadsky National Library of Ukraine (on the example of Pochaiv old printed books)]. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 24, 145–153 [in Ukrainian].
- Melnychuk, O. V. (2021). Derzhavne rehuliuвання knyhovydavnychoi diialnosti v Ukraini: orhanizatsiino-pravovyi aspekt [Organizational and legal aspects of state regulation of book-publishing activities]. *Scientific Perspectives*, 8(14), 51–63. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8\(14\)-51-63](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8(14)-51-63) [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2023, April 4). *Cherez rosiisku ahresiiu v Ukraini postrazhdaly vzhe 1373 obiekty kulturnoi infrastruktury* [As a result of Russian aggression in Ukraine, 1,373 objects of cultural infrastructure have been damaged]. <https://>

- mcip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-vzhe-1373-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/ [in Ukrainian].
- Ministry of Culture of Ukraine. (2014, October 30). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ekspertnu komisiuu z vidboru rukopysnykh knykh, ridkisnykh i tsinnykh vydan z bibliotechnykh fondiv do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia* [On Approval of the Regulation on the Expert commission for the selection of manuscripts, rare and valuable publications from library collections to the State register of national cultural heritage] (Order No. 919). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1449-14#Text> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture of Ukraine. (2016, June 14). *Pro zatverdzhennia Poriadku vidboru rukopysnykh knykh, ridkisnykh i tsinnykh vydan do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia* [On approval of the Procedure for selection of manuscripts, rare and valuable publications to the State register of the national cultural heritage] (Order No. 437). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text> [in Ukrainian].
- Normatyvno-pravove zabezpechennia* [Regulatory and legal support]. (n.d.). Knyzhkovi pamiatky Ukrainy. Retrieved July 10, 2023, from <https://kp.nlu.org.ua/zakon> [in Ukrainian].
- Prykhodko, L. (2020). Otsyfruvannia ob'ektiv kulturnoi spadshchyny za normatyvno-pravovymy dokumentamy Yevropeiskoho Soiuzu u sferi avtorskoho prava i sumizhnykh prav [Digitization of the cultural heritage objects in accordance with the european union copyright and related rights legislation]. *Archives of Ukraine, 1*, 104–131. <https://doi.org/10.47315/archives2020.322.104> [in Ukrainian].
- Shevchenko, M. O. (2019). Kryterii vidboru dokumentiv dlia otsyfruvannia istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Document selection criteria for digitizing the historical and cultural heritage of Ukraine]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications, 54*, 73–81. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.054.07> [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. V., & Sprinsian, V. H. (2022). Elektronni dokumenty v skladi tsyfrovoyi spadshchyny suchasnoho suspilstva [Electronic documents as part of digital heritage of modern society]. *Library Science. Record Studies. Informology, 3*, 49–55. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2022.266968> [in Ukrainian].
- United Nations. (1954, May 14). *Protokol pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u vypadku zbroinoho konfliktu (ukr/ros)* [Protocol for the protection of cultural property in the event of armed conflict (ukr/rus)] (Protocol No. 995_722). Verkhovna Rada of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722 [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1995, January 27). *Pro biblioteky i bibliotechnu spravu* [On libraries and librarianship] (Law No. 32/95-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1996, June 28). *Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine]. (Law No. 254k/96-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1999, September 21). *Pro vyvezennia, vvezennia ta povnennia kulturnykh tsinnosti* [On export, import and return of cultural values] (Law No. 1068-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2010, December 14). *Pro kulturu* [On culture] (Law No. 2778-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian].

UDC 09-049.34:004]:[002(094):008(477)

Mykhailo Koleko,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: ronreal7@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8468-1082

REGULATORY AND LEGAL BASES OF DIGITALISING BOOK MONUMENTS OF UKRAINE

The aim of the article is to analyze the laws of Ukraine, the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Orders of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine in the context of their defining the normative and legal bases of working with book monuments of Ukraine. The article studies the settlement of the issue of Ukrainian book heritage digitization as a tool for its preservation and popularization.

Research methods involve a combination of analysis and synthesis methods in their dialectical interaction, as well as methods of empirical and theoretical research, and system and structural analysis.

The scientific novelty of the study consists in highlighting the presence of legal grounds in the current regulatory and legal base of Ukraine for the implementation of the technology of digitalizing Ukrainian book monuments, and working out ways to bring the legal field of Ukraine closer to the EU standards in terms of rare books digitization.

Main conclusions. Book monuments of Ukraine are of great importance for the national identity formation. The demand for the formation of a stable Ukrainian identity has increased after the full-scale russian invasion of Ukraine in 2022. Under these conditions, the protection of the spiritual heritage of Ukraine has become a matter of national security, taking into account the fact that it is impossible to form a national identity without it. In conditions of the active formation of a digital society, the opportunities for preservation, study and presentation of cultural monuments in the modern cultural sphere grow rapidly. Digitization technology is an effective tool for preservation and protection of book monuments, opens the way to their unhindered promotion in modern information space. In this article, the importance of protecting book monuments of Ukraine through the digitization technology introduction in conditions of the russian-Ukrainian war is emphasized. It is established that the existing regulatory and legal bases ground the legitimate foundation for the book monuments digitization. The prospects for improving the legal sphere of Ukraine in terms of its approximation to the standards of the European Union are clarified.

Keywords: preservation of cultural heritage; book monuments; digitization of book monuments; Law of Ukraine “On Culture”; Law of Ukraine “On Libraries and Library Matters”; Law of Ukraine “On export, import and return of cultural values”.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2023 р.